

عنوان اثر: جامعه‌شناسی معاصر آلمان
مؤلف / مترجم: ریمون آرون / مرتضی ثاقب‌فر
ناشر / سال نشر: تبیان / ۱۳۷۶

معرفی، نقد و بررسی

ریمون آرون، به گفته خود، این کتاب را در سال ۱۹۳۴ پس از بازگشت از سفر آلمان نگاشته که در سال ۱۹۷۸ تجدید چاپ شده است. به جز پیشگفتار و مقدمه کتاب که در تشریح اهداف و محتوای این اثر راهنمایی کلی و لازم را در ابتدا ارائه می‌دهند، کتاب در سه بخش و چند قسمت و در پایان یک نتیجه‌گیری مهم نسبت به هدف اثر تنظیم شده است. بخش اول به نظریه‌های سیستمی، بخش دوم به مبحث تاریخ‌گرایی و بخش سوم به معرفی ماکس وبر اختصاص یافته است. در پایان مهم‌ترین ویژگی‌های جامعه‌شناسی آلمان در قسمت نتیجه‌گیری ذکر شده است.

در این اثر، نویسنده خواسته است تا مختصات کلی جامعه‌شناسی و اندیشه اجتماعی صاحب‌نظران آلمانی را در یک نگاه مشترک و کلی و در نوعی مقایسه با سایر جوامع اروپایی و آمریکا گزارش دهد. هر چند، خود اذعان دارد، مختصات و تمایزات مربوطه صد در صد نیست. به این معنا که در مقام مقایسه، در آلمان هم برخی ویژگی‌هایی که در جامعه‌شناسی کشورهای دیگر دیده می‌شود، وجود دارد و هم عکس آن. اما وجه غالب جامعه‌شناسی آلمانی بیشتر فلسفی، روح‌گرا، معناگرا و تفهیمی، تأکید کننده بر روند پیشرفت عقلانیت در جوامع غربی به عنوان مهم‌ترین ممیزه این گونه جوامع با جوامع دیگر، توجه به پدیدارشناسی، تأویل یا هرمنیوتیک و جامعه‌شناسی تفهیمی، وجود نظریه‌های سیستمی، کل‌گرایی و تاریخ‌گرایی و در نهایت، وجود شخصیت برجسته و تعیین‌کننده ماکس وبر با

آثار بسیار مهم، متمایز و تأثیرگذارش، به خصوص اقتصاد و جامعه که (به گفته آرون در این کتاب) بزرگترین کتاب جامعه‌شناسی است، می‌باشد. در نتیجه، ارائه بخشی از آرای ماکس وبر و معرفی وی در فصل طولانی از کتاب به قصد شناساندن اندیشه و کارهای او به خوانندگان غیرآلمانی که در آن زمان کمتر او را به صورت کامل می‌شناختند، یکی از نوآوری‌های کتاب در زمان انتشارش محسوب می‌شود. اما در حال حاضر، در مقایسه با سایر آثاری که در این زمینه وجود دارد، به هیچ‌وجه این اثر نوآورانه و جامع نیست.

بررسی شکلی

با توجه به در دسترس نبودن و آلمانی بودن زبان کتاب، در خصوص روان و رسایی متن اصلی نمی‌توان ارزیابی ارائه داد. اما، نثر ترجمه متأسفانه روان نیست و به همین دلیل رسایی و بلاغت آن به شدت کاهش پیدا می‌کند. این خصیصه بیشتر ناشی از انتخاب معادل‌ها و واژه‌های نامأنوس و آرایش کلمات جمله‌ها به صورتی است که خواننده احساس تصنع و تکلف بسیار می‌کند و لذا دریافت مطالب به دشواری، حتی پس از چند بار خواندن، میسر می‌شود. برای مثال، نگاه کنید به: صفحه‌های ۲، ۳، ۷، ۱۵، ۲۲، ۱۰۲ و قواعد ویرایش و نگارش در حد خوب و قابل قبولی رعایت شده است. اگر چه برخی موارد کاستی و نقص ویرایشی و نگارشی در کتاب دیده می‌شود. از جمله کاربرد علامت «،» و «.» و حرف عطف «و»، اشتباه حروف نگاری، عدم استفاده از علامت «،» در جای مناسب، عدم رعایت فاصله مناسب بین کلمات. برای نمونه، نگاه کنید به: صفحه‌های ۱، ۳، ۵، ۶، ۷، ۲۱، ۱۰۳، ۱۴۹ و حروف‌نگاری و صفحه‌آرایی در حد مطلوب است. اندازه حاشیه‌ها، فاصله بین خطوط، تناسب بین فونت متن، تیتر و زیرنویس به خوبی رعایت شده است. همچنین کتاب از حیث صحافی با توجه به قطع آن و طرح روی جلد آن تا حدودی که نشان‌دهنده عنوان و موضوع کتاب است، وضعیت خوبی دارد. اما نوع کاغذ (گاهی) نامرغوب است.

بررسی محتوایی

با توجه به تخصص و عمق آشنایی ریمون آرون به مباحث نظریه‌های جامعه‌شناختی در این اثر، کوشیده است تا (اگر نه به طور کامل) بر مهم‌ترین اندیشه‌های اجتماعی جامعه‌شناسان آلمانی، به قصد مشخص ساختن ویژگی‌های جامعه‌شناسی معاصر آلمان در چند دهه اول قرن بیستم مروری داشته باشد. البته، متأسفانه، ترجمه نامناسب کتاب باعث شده است، دقت نویسنده در کاربرد و استفاده صحیح از اصطلاحات تخصصی و بیان ویژگی‌های مشابه و متفاوت اندیشه‌های اجتماعی آلمانی به شکلی که نویسنده در نظر داشته به خواننده فارسی‌زبان منتقل نشود.

با وجود تلاش مترجم محترم و احتمالاً از دید خود ایشان، زحمت زیاد و به کاربرد ذوق و سلیقه در استفاده از معادل‌های فارسی یا نوتر و متفاوت‌تر، متأسفانه نتیجه کار در مجموع به دلیل نامأنوس شدن شیوه نگارش کتاب و فراوانی عبارت‌های آکنده از کلمات نارسا، مبهم و ناخوشایند نسبت به سابقه ذهنی خواننده، خوب و مطلوب از کار در نیامده است. هر چند، در مواردی، از معادل‌های به نسبت آشناتر و رایج استفاده شده، اما در اکثر قریب به اتفاق موارد، معادل‌ها چنان که گفته شد، مبهم، نامأنوس و بعضاً اشتباه هستند.

نگاه کنید به: صفحه‌های ۷، ۲۱، ۵۳ و در واژه‌نامه معادل‌هایی مانند: کنون‌بودگی؛ بحرانی؛ معلول کافی، تبیین متداعی؛ انسان جامعه‌شناسی؛ جامعه‌شناسی بزرگ، جامعه‌شناسی کوچک.

برای تفهیم موضوع از سایر ابزارها مانند: پیشگفتار، مقدمه، خلاصه و نتیجه‌گیری، طرح بحث مقدماتی، استناد به مطالعات دیگر بهره گرفته شده است.

مطالب هر یک از بخش‌ها و فصول کتاب با عناوین و فهرست مربوطه (به جز یک مورد)، منطبق است. اما در خصوص تناسب محتوا با عنوان کتاب، به اعتراف خود نویسنده، اولاً، به دلیل عدم پوشش نسبت به همه مباحث نظریه اجتماعی در آلمان (با تعبیر جامعه‌شناسی آلمان) و ثانیاً، به دلیل گذشت زمان (بیش از هفتاد سال) بسیار از تدوین و انتشار اولیه این اثر، در خصوص کلمه «معاصر» جای تأمل وجود دارد.

اطلاعات اثر که ماهیت نظری دارد، به وضعیت جامعه‌شناسی آلمان در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم مربوط می‌شود که در این اثر از آنها یاد شده است و البته مهم‌ترین آنها، به نحو ستایش‌آمیزی از سوی نویسنده، اندیشه‌های ماکس وبر دانسته شده است. این کتاب در سال ۱۹۳۴ نوشته شده و در سال ۱۹۷۸ تجدید چاپ شده است، در نتیجه، بخش نوآورانه کتاب، (مقدمه نویسنده و نتیجه‌گیری پایانی) که وضعیت آن روز جامعه‌شناسی آلمان را بررسی و حکایت می‌کند، قدیمی است.

از منابع موجود برای تبیین موضوعات مورد بحث به قدر کفایت استفاده شده است.

در متن کتاب، هر جا که از مأخذی مستقیم یا غیرمستقیم استفاده شده، به مشخصات منبع مزبور ارجاع داده شده است.

جهت‌گیری محققانه و آکادمیک دارد. البته آرون به اندیشه‌ها و کارهای وبر و جامعه‌شناسی تفهیمی، تفسیری و تبیینی ماکس وبر که از نظر وی جامع‌تر است و جهت‌گیری یک بُعدی مثبت‌گرایی را با بینشی کامل‌تر جایگزین می‌کند، تمایل بیشتری نشان می‌دهد.

به خاطر روشنگری‌های نظری و ایجاد شناخت بیشتر نسبت به جامعه می‌تواند مفید واقع شود.

ترجمه کامل است. اما روان و رسا نیست و از حیث ترجمه همه مطالب (از شناسنامه کتاب تا ضمایم) امانت‌دارانه است، اما چون معنا به درستی رسانده نشده و کتاب تقریباً قابلیت استفاده عام خود را از دست داده است، شاید کار مترجم امانت‌دارانه تلقی نشود. علی‌رغم خواست و تلاش مترجم محترم که می‌خواسته است اصل امانت‌داری را کامل رعایت کند.

مترجم کوشیده است، در مواردی، در پاورقی توضیحات روشنگر و تکمیلی را بیاورد. در پایان نیز ضمایم مفیدی شامل: واژه‌نامه، فهرست اعلام و اشخاص و موضوعی و کتابنامه اضافه شده است.

پیشنهادها

با توجه به قدیمی بودن کتاب و بیان مطالب و مضامینی از این دست، به طور روشن‌تر و رساتر در سایر آثار نظریه‌های جامعه‌شناسی و میسر و سودمند نبودن استفاده از این اثر با توجه به نوع ترجمه آن، انتشار مجدد این اثر چندان لازم به نظر نمی‌رسد. اما در صورت تجدید چاپ احتمالی، کتاب نیاز به ویراستاری ادبی و تخصصی به منظور تصحیح معادل‌گذاری‌های نادرست و نامأنوس و بهبود وضعیت متن ترجمه و رفع نقایص ویرایشی و نگارشی دارد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

